

Н. І. Телегіна, С. Б. Доцаківська,

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ Оповідань ДЖОЗЕФА КОНРАДА

З метою визначення стильової домінанти оповідань Джозефа Конрада у статті зроблено комплексний аналіз стилю досліджуваних оповідань. Особлива увага приділена ролі та характеру вчинку, контрастам, кольоро-символіці та лейтмотивам оповідань. Зроблено висновок, що стильовою домінантою оповідань Дж. Конрада є психологізм.

Ключові слова: психологізм, вчинок, символіка, стиль, контраст, антитеза.

С целью определения стилевой доминанты рассказов Джозефа Конрада в статье проведен комплексный анализ стиля рассматриваемых рассказов. Особое внимание уделено роли и характеру поступка, контрастам, цветовой символике и лейтмотивам рассказов. Сделано вывод о том, что стилевой доминантой рассказов Дж. Конрада является психологизм.

Ключевые слова: психологизм, поступок, символика, стиль, контраст, антитеза.

For the purpose of defining the stylistic dominant of Joseph Conrad's short stories a complex investigation of the style was made. Special attention was given to the role and character of the deed, the use of contrasts and colour symbolism and to the leitmotifs of the short stories. The conclusion was made that the stylistic dominant of Joseph Conrad's short stories is psychologism.

Key words: psychologism, deed, symbolism, style, antithesis, contrast.

Осмилення творчості певного письменника фактично неможливе без розуміння основних особливостей його стилю. Поняття стилю є складним та багатозначним. Кожен видатний письменник має свій індивідуальний стиль. Давньоримський драматург Сенека, відзначаючи зв'язок стилю з індивідуальністю письменника, говорив, що стиль «є обличчям душі» [1, с.345]. Важливою ознакою індивідуального стилю письменника є наявність стильових домінант.

Незважаючи на те, що творчість Дж. Конрада досліджували як в західному (Мозер, Д. Хевітт, У. Райт, У. Біч, К. Хьюїтт, Дж. Стюарт, Е. Кренкшоу, У. Ворд, П. Кемп), так і у вітчизняному і російському літературознавстві (Д. Урнов, Л. Ахмечет, М. Кругляк, М. Амусін, І. Рашкін, В. Кантор), питання стилю письменника ще не вивчене у повному обсязі. Думки вчених щодо стилю Дж. Конрада дуже суперечливі. Одні літературознавці вважають його стиль типовим для пригородницької літератури (Н. Ньюхаус, Р. Лас Вергнас), інші вважають його майстром психологічного аналізу (С. Ланн, П. Кіршнер, Д. Урнов), а деякі називають його стиль імпресіоністичним (Ф. М. Форд, М. Члапінські).

Короткі оповідання Дж. Конрада є малодослідженими з точки зору стилю. Відсутність досліджень обраного матеріалу і наявність різних, часто протилежних оцінок стилю Дж. Конрада забезпечує **актуальність** поставленої проблеми.

Метою цього дослідження є визначення основних стильових особливостей оповідань Дж. Конрада.

Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**:

- розкрити психологічну глибину оповідань письменника;
- дослідити символіку кольорів та встановити її зв'язок із психологічним аспектом оповідань;
- проаналізувати образи героїв;
- визначити роль контрасту в оповіданнях;
- визначити лейтмотиви оповідань;
- зробити висновки щодо стилю письменника на матеріалі досліджуваних оповідань.

Об'єкт дослідження – оповідання Дж. Конрада.

Предмет дослідження – стильові особливості короткої прози.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ньому поданий комплексний аналіз стилю короткої прози Дж. Конрада.

Центральною темою оповідань Дж. Конрада є людина з її радостями, горем, розчаруваннями та самотністю. Письменник скеровує свою увагу в сторону дослідження глибин людської душі. Дж. Конрада цікавила складність та протиріччя психології особистості. Часто письменник поміщає своїх героїв в екстремальні ситуації, де вони проявляють свою справжню сутність. Людина в Конрада розкривається в певний критичний момент, коли саме його життя поставлене на карту. Таким чином письменник створює необхідні умови для експерименту: місця далекі від цивілізації, в якій кожен людині контролюється суспільством. В Дж. Конрада людина звільняється від нав'язливої опіки та отримує свободу волі. Головне питання експерименту, яке ставить письменник: чи залишиться людина людиною? На це запитання повинен відповісти сам читач. Це можна побачити на прикладі оповідання «Аванпост прогресу», в якому двоє героїв залишаються наодинці із самими собою – далеко від батьківщини, рідних, від цивілізації. «...they felt themselves very much alone when suddenly left unassisted to face the wilderness...» [3, с. 5]. Необов'язково герої повинні знаходитися на безлюдному острові чи в краях далеких від цивілізації. Але майже завжди герої оповідань перебувають в ізоляції створеній класовими, мовними, психологічними чи іншими бар'єрами. Так герой оповідання «Емі Фостер» волею долі закинутий в англійську провінцію, є самотнім у велелюдному містечку, тому що різко контрастує із оточуючими. Він опиняється в ізоляції, оскільки його зовнішність відрізняється від англійської і він не розмовляє англійською мовою. В оповіданні «Анархіст» саме суспільство ізолює головного героя, визнавши його

анархістом. Насправді ж він звичайна людина, сумлінний робітник, який через п'яні витівки потрапив в поле зору поліції та був засуджений як анархіст. Героя оповідання «Караїн: пам'ять» ув'язнює його минуле, його власна пам'ять. Капітан з оповідання «Таємний співучасник» почувается чужинцем на власному кораблі і це почуття спонукає його прийти на допомогу такому ж чужинцеві, як і він сам: «...we, the two strangers in the ship» [3, с. 183]

Зрозуміти психологію героїв Дж. Конрада допомагають їхні вчинки, рішення, які вони приймають. Роль вчинку в оповіданнях Дж. Конрада ключова. Саме через вчинки герої виявляють свою сутність, свої найпо-таємніші почуття та бажання. Вчинок в оповіданнях Дж. Конрада – миттєвий прояв суті, зумовлений внутрішніми психологічними та зовнішніми, відносно героя, чинниками. Кожен вчинок героя в оповіданнях Дж. Конрада – це реалізація особистого вибору і має певні наслідки – герой несе відповідальність за нього. Головний герой оповідання «Лагуна» зраджує свого брата та залишає його на вірну смерть заради порятунку коханої. Герой стоїть перед вибором, для цього в нього всього декілька секунд. Немає часу на зволікання, навіть якщо це рішення вплине на все подальше життя. Письменник передав напруженість ситуації короткими непоширеними реченнями: «When I looked back I saw that my brother had fallen... The men were close to him. I looked. Many men. Then I looked at her. Tuan, I pushed the canoe! I pushed it into deep water» [3, с. 33]. Ці прості речення створюють кульмінаційну напругу. В оповіданнях Дж. Конрада знаходимо численні приклади таких «моментів істини». Караїн зважується на доленосний вистріл у бік свого найкращого друга заради примарного почуття кохання («Караїн:пам'ять»); «анархіст» вирішує вбити своїх товаришів, щоб звільнитися від ідеології, яку вони йому нав'язали («Анархіст»); Северин викриває себе як інформатора, щоб врятувати кохану («Інформатор»); Іль Конде вирішує покинути Неаполь, хоча для нього це рівнозначно смерті («Іль Конде»). Дж. Конрад ставить своїх героїв перед складною моральною дилемою в екстремальній ситуації. Саме в такий спосіб герої оповідань розкриваються якнайповніше з точки зору психології.

Важливе значення для розкриття психологічної глибини мають лейтмотиви оповідань. Це образ, що пронизує твір або постійно згадувана деталь, яка є ключовою для розкриття задуму письменника. В оповіданні «Юність» лейтмотивом оповідання є незборима сила юності головного героя, його всепереможний ентузіазм. Цей лейтмотив поданий у формі девізу старого вантажного парусника «Do or Die» (зроби або помри), який повторюється впродовж усього твору. Повторення пункту призначення судна вказує на рішучість головного героя побачити далекий та таємничий Схід. Його різні варіації (Bankok, East, Singapore, Java) зустрічаємо в оповіданні 29 раз. В оповіданні «Караїн: пам'ять» лейтмотив винесено в заголовок. Слова, які виражають концепт пам'яті (memory, remember, memories, forgotten, recollections, forget, forgetfulness, vision of the past) зустрічаються в оповіданні 23 рази. Головного героя переслідують спогади про скоєний злочин – вбивство друга.

Потрібний автору ракурс сприйняття відтвореної в оповіданні ситуації забезпечується символікою кольорів. Найяскравіші приклади кольорів-символів містить оповідання «Караїн». Оповідання розпочинається та закінчується схожим набором кольорів, створюючи своєрідну рамку. На початку твору ми зустрічаємо опис імпровізованої «сцени», на якій Караїн виголошує промови для своїх підданих: «the purple semicircle of hills... the yellow sands, the streaming green of ravines» [3, с. 39]. Здавна фіолетовий або пурпуровий колір вважався королівським. Він символізує багатство, шляхетність та владу. Жовтий колір символізує щастя, тепло та сонце. Однак він має і зворотню сторону: він може також символізувати зраду та обман. Зелений колір символізує близькість до природи [4]. Письменник поєднує ці три кольори щоб створити фон для правителя одного із племен малайців. Всі три барви відповідають образу Караїна: правитель сонячного краю, він має багатство і безмежну владу над своїми підданими, він – людина природи, яка піддалася почуттям. Дж. Конрад використовує також інші кольори для характеристики героя. Саме кохання і згубило головного героя – заради свого почуття він зважився на зраду. Щоб заглушити муки сумління він брав участь у численних війнах і став воїном. Караїн завжди сидів під червоною парасолькою – червоний здавна асоціювався з війною, мужністю та коханням [4]. Наприкінці оповідання письменник подає схожий набір кольорів – червоний, жовтий, зелений: «A clumsy string of red, yellow, and green omnibuses rolled swaying, monstrous and gaudy» [3, с. 68]. Перед читачем постає уже міський пейзаж. Кольори в цьому контексті набирають негативного значення: червоний – гнів, кров; жовтий – боягузтво, обман; зелений – ревності, заздрість [4].

За допомогою кольоро-символіки Конрад протиставляє цивілізацію далеким екзотичним краям. Використання контрастів не є поодиноким в оповіданнях Дж. Конрада. Протистояння цивілізація – дика країна (civilization – wilderness) завершується в оповіданнях Дж. Конрада далеко не на користь першої. Цей контраст чітко простежується в «екзотичних» оповіданнях: «Аванпост прогресу», «Караїн: пам'ять», «Лагуна». Контраст зазвичай передається через персонажів, їхні вчинки, думки тощо. Письменник поміщає двох представників цивілізації в колонізовану Африку, де вони мають шанс показати свою вищість над дикими тубільцями («Аванпост прогресу»). Шар за шаром Конрад знімає із своїх героїв умовності цивілізації і залишає їх один на один із самими собою. З точки зору Західної цивілізації вони повинні нести високі ідеали та світло цивілізації «темним» туземцям. Насправді ж вони нездатні навіть керувати дорученою їм станцією. Контраст між представниками двох різних світів показаний через їхні вчинки: місцеве плем'я забезпечує білих людей їжею, ті ж мовчки погоджуються із продажем їхніх одноплемінників в рабство в обмін на слонову кістку. Карле говорить про необхідність винищити всіх чорних, щоб зробити країну придатною до життя («...talked about the necessity of exterminating all the niggers before the country could be made habitable») [3, с. 17], хоча вони самі не можуть навіть прогледуватися. Назва оповідання поступово набирає іронічного звучання, оскільки читач починає усвідомлювати, що головна відмінність між цивілізацією та «дикістю» полягає в тому, що друга не намагається прикривати свої підлі вчинки високими ідеями. Макола, тубілець, що працює на станції, спокійно

заявляє, що їм потрібна була слонова кістка і що так буде краще для компанії. Кайер та Карлье звинувачують в усьому Маколу, намагаючись очистити своє сумління: «Whenever they mentioned Makola's name they always added to it an opprobrious epithet. It eases their conscience» [3, с. 16]. В кінці, коли спадають останні пута цивілізації, і до Карлье приходить прозріння він визнає справжній стан речей: «You are a slave-dealer. I am a slave-dealer. There's nothing but slave-dealers in this cursed country» [3, с. 18]. Абсурдність їхньої цивілізованості проявляється в конфлікті через який Кайер вбиває Карлье, а потім вчиняє самогубство: «What did they quarrel about? That sugar! How absurd!» [3, с. 19]. Різниця між «цивілізацією» та «дикістю країною» в інтерпретації Дж. Конрада полягає у лицемірній «праведності» першої.

В оповіданнях «Лагуна» та «Караїн: пам'ять» протиставлення «цивілізованих» людей туземцям спирається на антитезу «віра – невірство». Білі люди поводяться самовпевнено на чужій землі, а захистом їм служить невіра у вищі сили, в долю, в необхідність розплати за скоєні злочини: «White men care not for such things, being unbelievers and in league with the Father of Evil, who leads them unharmed through the invisible dangers of this world. To the warnings of the righteous they oppose an offensive pretence of disbelief» [3, с. 26]. Караїн звертається до своїх білих друзів за допомогою («Караїн: пам'ять»): його переслідує дух вбитого друга, який символізує в оповіданні муки сумління та розплату за зраду. Караїн просить в білих людей сили їхнього невірства; в країні білих людей немає духів, що промовляють вночі, немає сумління, бо немає віри. Цей погляд відображає думку малайців про «цивілізованих» людей: «To your people, who live in unbelief... because you understand all things seen, and despise all else! To your land of unbelief, where dead do not speak...» [3, с. 61]. Письменник ставить перед читачем запитання, який із поглядів все таки правильний? Хто виявився більш проникливим «дикий» туземець чи «цивілізований» люди? Чи цивілізація із своїм прагматичним поглядом на світ не пропускає чогось важливішого ніж вигода та прибуток?

За допомогою антитез Конрад змушує читача задуматися та зробити власні висновки. Він протиставляє багатий духовно світ туземних народів прагматичному та корисливому світу цивілізації. Таким чином автор залишає за читачем право вибору: до якого світогляду схилитися.

Отже, поставивши експеримент в центрі якого людина з її переживаннями, муками сумління, складними психологічними реакціями на оточення та екстремальність ситуації, Дж. Конрад вийшов далеко за межі принципу «екзотика заради екзотики». Вчинок, поставлений в центр оповідань письменника, – це не пригода, а результат психологічної реакції та морального вибору. Поглибленню психологізму сприяє також використання контрастів та символіки кольорів, введення лейтмотивів в канву оповідань. Це допомагає якнайповніше розкрити ідеї автора стосовно моральних цінностей, психологічних причин вчинків і поведінки людей. Таким чином, психологізм можна вважати стильовою домінантою оповідань Дж. Конрада.

Література:

1. Галич О. Теорія літератури / Олександр Галич. – К. : Либідь, 2001 – 486 с.
2. Карабанов Р. Проблемы теории литературы / Р. Карабанов. – Уфа, 1975 – 199 с.
3. Conrad J. Selected short stories: Wordsworth Editions Limited, 1997. – 238 p.
4. <http://www.deborahswallow.com> [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.deborahswallow.com/2010/02/20/meaning-of-colours-across-cultures/>